

Inventarisaties van dagvlinders en libellen op een aantal terreinen van Natuurmonumenten

**Steenbergerveld
Schansduinen
Fledder**

**Werkgroep Vlinders en Libellen
IVN Roden-Norg
2022**

Voorblad: Klein koolwitje in de graslanden van de Fledder

INHOUD

1. Inleiding	4
2. Werkwijze, rooster en weer	4
3. Terreinen en de SNL-beheertypen	6
3.1 Steenbergerveld	6
3.2 Schansduinen	7
3.3 Fledder	8
3.4 Kwalificerende dagvlinder- en libellensoorten per beheertype	8
4. Waarneemresultaten per gebied	9
4.1 Steenbergerveld	9
4.1.1 Dagvlinders Steenbergerveld	9
4.1.2 Vergelijking met eerdere inventarisaties Steenbergerveld	10
4.1.3 Libellen Steenbergerveld	10
4.2 Schansduinen	11
4.2.1 Dagvlinders Schansduinen-West	12
4.2.2 Dagvlinders Schansduinen-Oost	13
4.2.3 Vergelijking met eerdere inventarisaties Schansduinen	13
4.2.4 Libellen Schansduinen	13
4.3 Fledder	14
4.3.1 Dagvlinders Fledder	14
4.3.2 Vergelijking met eerdere inventarisaties Fledder	15
4.3.3 Libellen Fledder	16
4.4 Aantallen dagvlinders en libellen per waarnemer	16
4.5 Wanneer vlogen de dagvlinders?	16
5. Diversen	17
5.1 Overige waarnemingen van flora en fauna	17
5.2 Beschikbaarheid individuele waarnemingen	18

Waarnemers:

Lammert Jan Aardema, Wil Folkers, Johanna Hefting, Toos van de Klashorst, Hannie Leerentveld, Aafkelen Medema, Rinze van der Mei, Ipie Pater, Lidy Pool, Ton Schoenmaker, Nelleke Sijsses, Ans Stevens, Hilly Tepper

Rapportage: Ton Schoenmaker

Foto's: Ton Schoenmaker, tenzij anders vermeld

Roden, 13 december 2022

1. Inleiding

Gelukkig waren er dit jaar minder beperkingen vanwege COVID-19 en konden op 11 april de meeste waarnemers van de Werkgroep Vlinders en Libellen van IVN Roden-Norg tijdens een excursie op het Steenbergerveld kennismaken met Warner Reinink. Warner is de opvolger van Roos Veeneklaas als boswachter ecologie bij Natuurmonumenten Groningen en Noord-Drenthe. In overleg met Warner werd besloten om in 2022 de volgende gebieden te gaan inventariseren: Steenbergerveld, Schansduinen en Fledder. Al deze gebieden zijn in het verleden al eens door de leden van de werkgroep bezocht. Zoals gebruikelijk werden de waarnemers met behulp van gedetailleerde kaarten zo goed mogelijk geïnformeerd over de ligging van de gebieden en de toegangswegen. Nelleke Sijses kwam dit jaar onze geleerden versterken, waardoor de werkgroep nu (weer) bestaat uit 14 leden. Dit jaar is er op verzoek van Natuurmonumenten meer aandacht besteed aan libellen. Een aantal leden van de werkgroep had hiertoe als voorbereiding de online libellencursus van de Vlinderstichting gevolgd. De waarnemingsresultaten zullen, net als die van de dagvlinders, in tabellen worden weergegeven. De waarnemingen van de libellen zullen, in tegenstelling tot die van de vlinders, door onervarenheid van de waarnemers onvolledig zijn.

2. Werkwijze, rooster en het weer

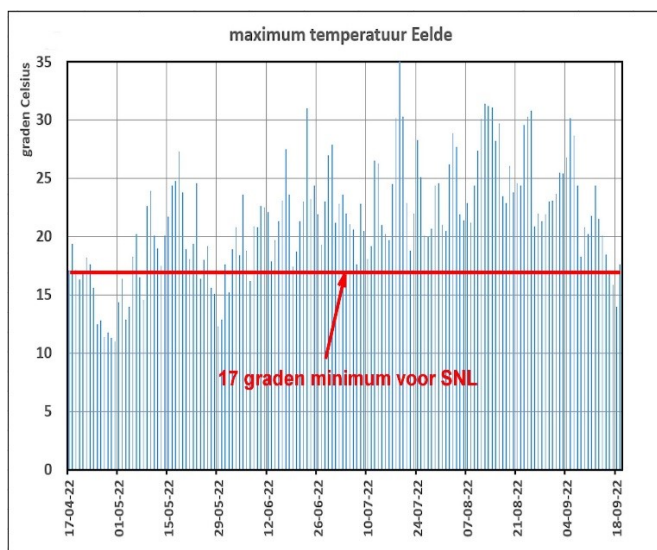
De gebieden zijn geïnventariseerd volgens de richtlijnen van SNL (Subsidieregeling Natuur en Landschap) om zo mogelijk de dagvlinderdoelsoorten vast te stellen, die behoren bij de beheertypen van de diverse terreinen. Als werkgroep hebben we de taak wat ruimer opgevat en alle soorten dagvlinders in de betreffende gebieden geregistreerd. Alle waarnemingen in het veld zijn digitaal uitgevoerd met smartphone of tablet. Voor het invoeren van datum, soort, aantal, XY-coördinaten (RD) en eventuele aanvullende bijzonderheden werd gebruikgemaakt van de app *NDFF-invoer* (Telmee) of *ObsMapp* (waarneming.nl). Uiteindelijk werkten 7 waarnemers met *ObsMapp*, 4 met *NDFF-invoer* en 2 met allebei. Beide apps voldoen ruimschoots aan de eis, dat de nauwkeurigheid van de positie van de waarneming minimaal 100 meter dient te zijn.

De te inventariseren terreinen werden elke twee weken meestal door wisselende tweetallen bezocht vanaf week 16 tot en met week 37. Het rooster op de volgende bladzijde laat zien wie wanneer welke terreinen heeft bezocht. Dit rooster wijkt door onderling ruilen en weersomstandigheden enigszins af van de oorspronkelijke planning. In totaal is er op de terreinen tijdens 38 rondes met 1 tot 3 waarnemers circa 140 uur geïnventariseerd. Tijdens het inventariseren liepen de waarnemers op ruime afstand van elkaar door het terrein, waarbij speciale aandacht werd gegeven aan bloeiende planten vanwege de mogelijke aanwezigheid van vlinders.

Het inventariseren werd uitgevoerd volgens de door SNL gestelde voorwaarden:

tijd	temperatuur	bewolgingsgraad	windkracht	neerslag
10h -18h	minimaal 17°C	minder dan 50%	minder dan 5 Bft	geen

De grafiek hiernaast toont de maximale dagtemperatuur voor Eelde. Op een dag dat het maximum onder de 17°C ligt, mag er volgens de SNL-richtlijnen niet geïnventariseerd worden. Dit seizoen waren de telomstandigheden om te tellen eind april en begin mei *ongunstig*. Ook eind mei waren er een paar dagen met een maximale dagtemperatuur lager dan 17 graden. De rest van het seizoen waren de omstandigheden goed. De maanden juli en augustus waren extreem droog, maar ook in mei en juni viel er minder neerslag dan normaal. April was iets natter dan normaal en september was ruim natter dan normaal. De maandelijkse neerslag-hoeveelheden lagen tussen 26 mm (augustus) en 113 mm (september).

Rooster vlinderwaarnemers IVN Roden-Norg 2022																						
Gebieden: Steenbergerveld (NM), Schansduinen (NM), Fledder (NM), Sterrebos (SBB) en Lieveren (SBB)																						
		SNL-1					SNL-2			SNL-3												
periode	18 apr - 1 mei	2 mei - 15 mei	16 mei - 29 mei	30 mei - 12 jun	13 jun - 26 jun	27 jun - 10 jul	11 jul - 24 jul	25 jul - 7 aug	8 aug - 21 aug	22 aug - 4 sep	5 sep - 18 sep											
weeknummers	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37
Aafkelen Medema	Steenb. veld	Steenb. veld	Sterrebos						Fledder							Steenb. veld			Schansd.			
Ans Stevens	Sterrebos										Fledder						Sterrebos		Schansd.			
Berry Polling	Lieveren	Lieveren	Lieveren				Lieveren				Lieveren						Lieveren		Schansd.			
Hannie Leertveld	Schansd.	Fledder	Fledder	Sterrebos							Steenb. veld	Schansd.	Schansd.	Schansd.	Sterrebos				Fledder	Steenb. veld		
Hilly Tepper		Sterrebos	Sterrebos	Steenb. veld					Schansd.	Fledder	Fledder	Steenb. veld	Steenb. veld	Steenb. veld	Sterrebos			Steenb. veld	Sterrebos		Fledder	
Ipie Pater	Schansd.	Schansd.		Steenb. veld	Fledder				Sterrebos	Schansd.	Schansd.	Fledder	Fledder	Fledder	Sterrebos						Schansd.	
Johanna Hefting	Fledder								Sterrebos	Schansd.	Schansd.		Steenb. veld	Steenb. veld	Sterrebos			Fledder				
Lammert Jan Aardema		Schansd.	Schansd.	Fledder	Sterrebos				Steenb. veld	Schansd.	Schansd.	Fledder	Fledder	Fledder	Sterrebos						Sterrebos	
Lidy Pool	Sterrebos			Schansd.					Steenb. veld	Sterrebos	Sterrebos	Sterrebos	Schansd.	Schansd.	Fledder							
Nelleke Sijes		Steenb. veld	Steenb. veld	Fledder				Fledder			Sterrebos	Sterrebos	Steenb. veld	Steenb. veld	Schansd.			Schansd.	Fledder		Sterrebos	
Rinze van der Mei	Steenb. veld								Schansd.	Schansd.	Schansd.	Steenb. veld	Steenb. veld	Fledder								
Ton Schoenmaker	Fledder	Steenb. veld	Steenb. veld	Sterrebos					Schansd.	Schansd.	Steenb. veld	Steenb. veld	Fledder	Fledder					Steenb. veld	Schansd.		
Toos van de Klashorst			Fledder	Schansd.	Steenb. veld	Sterrebos	Steenb. veld	Steenb. veld	Sterrebos	Sterrebos	Fledder	Fledder							Sterrebos	Steenb. veld	Schansd.	
Wil Folkers		Schansd.	Schansd.	Schansd.	Steenb. veld	Fledder	Steenb. veld	Steenb. veld	Fledder	Fledder							Schansd.				Fledder	

3. Terreinen en de SNL-beheertypen

Bij SNL wordt door de provincie Drenthe van alle natuurgebieden in Drenthe een beheertype vastgesteld: het Natuurbeheerplan. Ook bestaat er een ambitiekaart, die aangeeft welk beheertype het terrein in de toekomst zou moeten krijgen. Op de website Kaartportaal Drenthe kunnen de beheertypen- en ambitiekaarten worden bekeken.

3.1 Steenbergerveld

Het Steenbergerveld is eerder bezocht door de waarnemers van de vlinderwerkgroep in 2004, 2005, 2006, 2010, 2013 en 2019. Het terrein is gelegen ten noordwesten van de Hoofdstraat tussen Steenberg en Een. Het bestaat voornamelijk uit droge heide, met aan de noordzijde een vrijwel cirkelvormig ven (pingoruïne) en in het midden een kleiner ven met rondom een wat natter gebied. De meest voorkomende vegetatie van het heidegebied is Struikheide, Dopheide, Kraaiheide en Pijpenstrootje. Op enkele plaatsen groeit Brem, Stekelbrem, Kruipbrem, Dwergviltkruid en Klokjesgentiaan. In Figuur 3.1 zijn de verschillende beheertypen van het gebied te vinden. De beheertypen zijn ten opzichte van de kaart van 2020 niet gewijzigd. In de noordwesthoek ligt een voormalig landbouwperceel, op de kaart aangeduid met 'akker'. Dit perceel werd bij de drie oudste inventarisaties gekenmerkt door veel vlinders die op de toen aanwezige bloeiende kruiden afkwamen, maar in 2013 werd al door vergrassing een neergaande trend genoteerd. Wel waren daar in juni/juli dit jaar op een schraal gedeelte bloeiende Zandblauwtjes te vinden. Vlakbij de akker en het ven ligt een grote dassenburcht. Zowel akker als dassenburcht zijn door Natuurmonumenten uitgerasterd. In het zuidoosten liggen tegen de bosrand enkele stuifzanden. Twee kleine voormalige landbouwgebiedjes nabij de toegang tot de heide zijn eveneens geïnventariseerd (op de kaart 'veld A' en 'veld B'). Op veld A veel witbol en in het voorjaar veel Gewone en Veelbloemige veldbies, met op een paar plaatsen Hondsviooltje. Het rood omkaderde geïnventariseerde gedeelte is in totaal circa 21 ha groot.

Fig. 3.1 Beheertypenkaart 2023 van het Steenbergerveld

- L01.02 = houtwal en houtsingel
- N06.06 = zuur ven en hoogveenven
- N07.01 = droge heide
- N11.01 = droog schraalgrasland
- N15.02 = dennen-, eiken- en beukenbos

3.2 Schansduinen

De Schansduinen zijn eerder geïnventariseerd in 2014 en 2019. Het terrein bestaat uit Schansduinen-West en Schansduinen-Oost. Centraal in het **westelijk** gedeelte ligt een droge heide die voornamelijk uit Struikheide bestaat, maar op de wat nattere plekken groeit ook Dopheide. Tussen de heideplanten groeien veelvoorkomende kruiden zoals Muizenoor, Gewoon biggenkruid, Liggend walstro en Kruipbrem, maar ook staat er een aantal planten van het zeldzame Valkruid. Aan de randen van de heide groeit veel opslag van Braam. In het **oostelijk** gedeelte zijn op het schraalgrasland N11.01 veel bloeiende kruiden te vinden, zoals Zandblauwtje, Muizenoor, Stijve ogentroost, rolklaver en Brem, maar berk, den en vogelkers rukken steeds verder op. Van de openheid van het terrein zoals we het in 2014 voor het eerst aantreffen, is weinig meer over.

Figuur 3.2 toont de beheertypenkaart voor 2023. In vergelijking met de kaart uit 2020 is het beheertype van 'strook noord' in Schansduinen-Oost gewijzigd van N15.02 (bos) naar N12.02 (kruiden- en faunarijke grasland) en 'strook zuid' van N15.02 (bos) naar A15.0X (agrarische dooradering). Beide nieuwe beheertypen lijken meer in overeenstemming met de werkelijkheid. De 'heuvel' was N11.01 (schraalgrasland) en is nu N07.01 (droge heide) geworden. Het rood omkaderde gebied van de Schansduinen-West is circa 6,5 ha groot, waarvan 1,6 ha heide, 0,7 ha grasland en de rest bos. Het geïnventariseerde gebied van de Schansduinen-Oost is in totaal 3,8 ha groot, met een schraalgrasland van 2,0 ha.

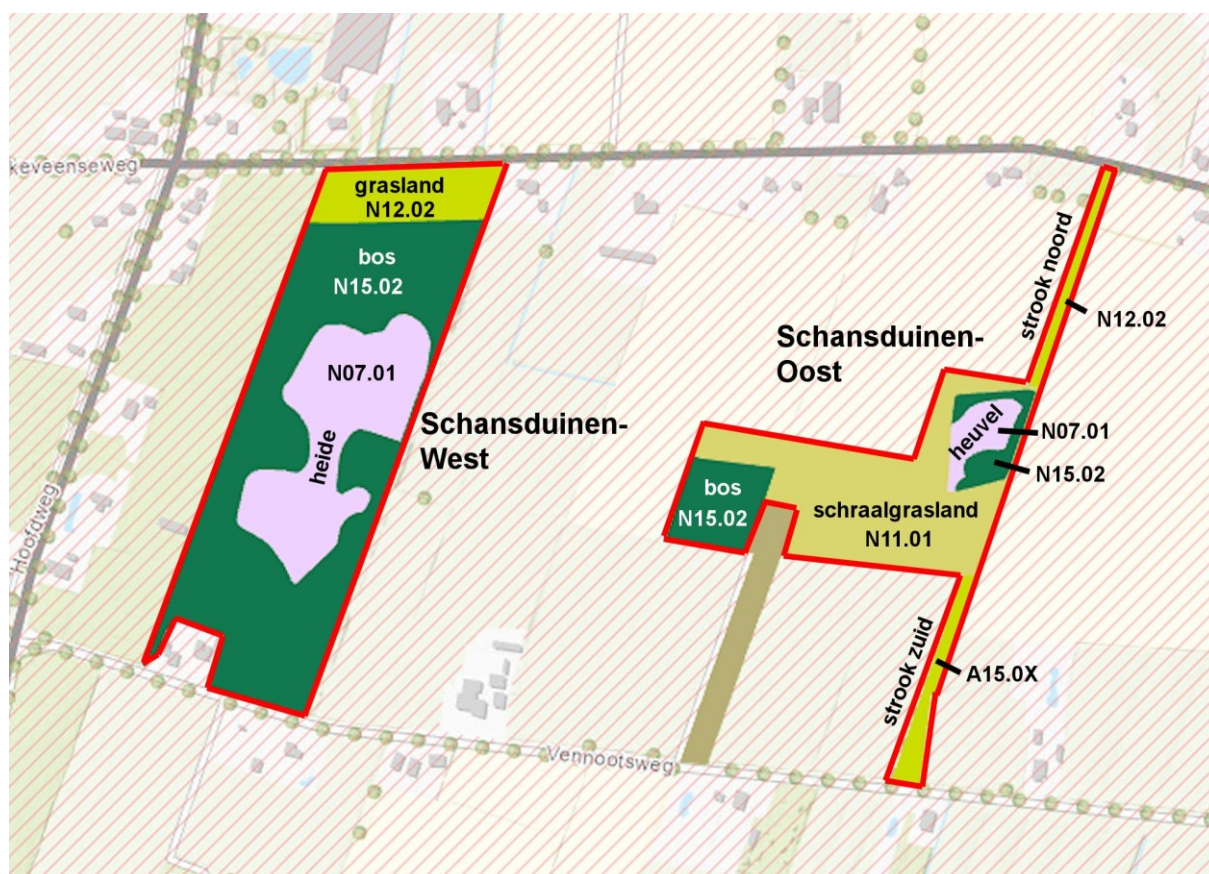

Fig. 3.2 Beheertypenkaart 2023 van de Schansduinen

- A15.0X = agrarische dooradering
- N07.01 = droge heide
- N11.01 = droog schraalgrasland
- N12.02 = kruiden- en faunarijke grasland
- N15.02 = dennen-, eiken- en beukenbos

3.3 Fledder

De naamgeving van dit gebied is wat onduidelijk: in ons rapport van 2015 heette dit terrein Fledders2. Op de huidige topografische kaarten is het gebied naamloos, maar op vroegere kaarten werd voor dit gedeelte van de bovenloop van de Slokkert al vanaf 1850 tot 1960 de naam de Fledder (zonder s) gebruikt en die naam is in dit rapport gebruikt. De naam De Fledders wordt op hedendaagse kaarten gebruikt voor twee meer naar het noorden en westen gelegen wegen. Het gebied Fledder bestaat voornamelijk uit grasland doorsneden en omringd door houtwallen. In het voorjaar bloeien er veel Pinksterbloemen, Paardenbloemen en boterbloemen. Aan de randen staat veel braam, Grote brandnetel en Akkerdistel. In de oeverzone van de Slokkert zijn soorten te vinden als rolklaver, Stijve ogentroost en zelfs een enkele Rietorchis. Figuur 3.3 toont de beheertypenkaart voor 2023. Op de houtwallen en Slokkert na is het gehele gebied aangeduid als N12.02 (kruiden- en faunarijk grasland). Dit is hetzelfde beheertype als in 2015. Het onderzochte gebied is 10,7 ha groot.

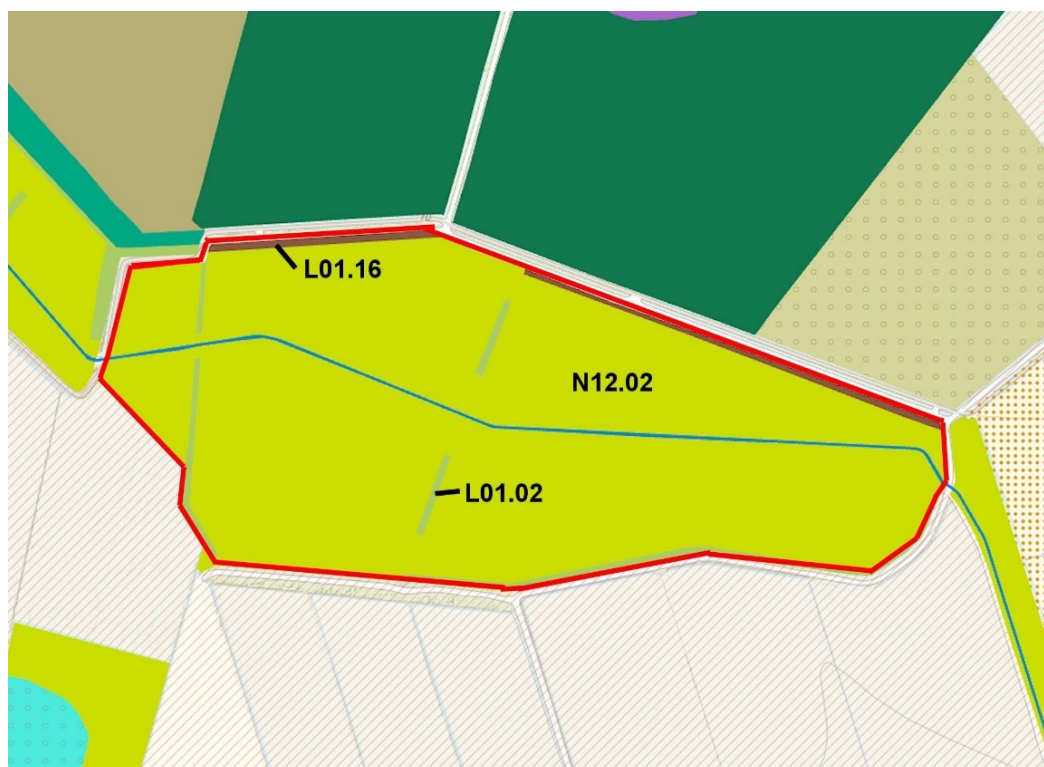

Fig. 3.3 Beheertypenkaart 2023 van de Fledder

L01.02 = houtwal en houtsingel

L01.16 = bossingel

N12.02 = kruiden- en faunarijk grasland

3.4 Kwalificerende dagvlinder- en libellensoorten per beheertype

Aan de hand van de in een gebied gevonden flora en fauna wordt aan een beheertype de kwaliteit goed/matig/slecht toegekend. Voor de geïnventariseerde gebieden zijn in tabel 3.4.1 de soorten kwalificerende dagvlinders en libellen aangegeven.

Tabel 3.4.1 Kwalificerende dagvlindersoorten per beheertype

code	beheertype	kwalificerende dagvlinders	kwalificerende libellen
L01.02	houtwal en houtsingel	geen	geen
L01.16	bossingel	geen	geen
N06.06	zuur ven of hoogveenven		Koraaljuffer
			Maanwaterjuffer
			Noordse glazenmaker
			Noordse witsnuitlibel
			Oostelijke witsnuitlibel
			Tengere pantserjuffer
			Venglazenmaker
			Venwitsnuitlibel

N07.01	droge heide	Aardbeivlinder	geen
		Bruine vuurvliinder	
		Duinparelmoervlinder	
		Grote parelmoervlinder	
		Heivlinder	
		Hooibeestje	
		Kleine heivlinder	
		Kommavlinder	
N11.01	droog schraalgrasland	Argusvlinder	geen
		Bruin blauwtje	
		Bruin dikkopje	
		Bruine vuurvliinder	
		Grote parelmoervlinder	
		Heivlinder	
		Hooibeestje	
		Klaverblaadje	
		Kommavlinder	
		Veldparelmoervlinder	
N12.02	kruiden- en faunarijk grasland	Argusvlinder	geen
		Bruin blauwtje	
		Bruin zandoogje	
		Bruine vuurvliinder	
		Geelsprietdikkopje	
		Groot dikkopje	
		Hooibeestje	
		Kleine parelmoervlinder	
		Zwartsprietdikkopje	
N15.02	dennen-, eiken- en beukenbos	geen	geen

4. Waarneemresultaten per gebied

4.1 Steenbergerveld

4.1.1 Dagvlinders Steenbergerveld

Op het Steenbergerveld zijn in totaal 365 dagvlinders van 20 soorten waargenomen. In figuur 4.1 zijn alle waarnemingen van vlinders op het terrein weergegeven. De kleuren van de stippen geven het beheertype aan van de plek waar de vlinder is waargenomen. Tabel 4.1.1 laat de waargenomen soorten en aantallen per deelgebied van het Steenbergerveld zien.

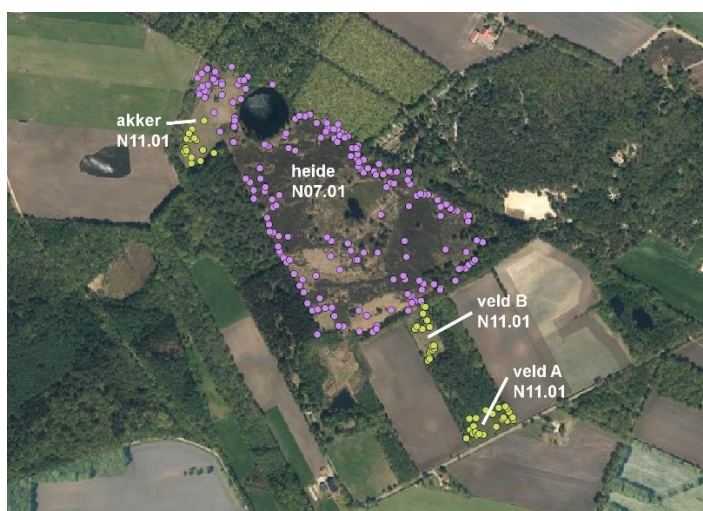

Fig. 4.1 Waarnemingen van dagvlinders met stippen in de kleuren van het beheertype

Groot dikkopje op Kraaiheide

Er zijn helaas noch op de heide noch in de andere deelgebieden kwalificerende soorten aangetroffen. Veld A bij de weg is eind juni sinusvormig gemaaid. In juli en augustus werd het gehele gebied erg droog. Net als in 2019 viel het ondiepe ven in het midden van de heide nagenoeg droog. Een wespennest in of nabij het tweede hek bemoeilijkte gedurende enige tijd de toegang tot de heide.

Tabel 4.1.1 Aantallen waargenomen vlinders Steenbergerveld

naam terreingedeelte	heide	akker	veld A	veld B
beheertype	N07.01	N11.01	N11.01	N11.01
kenmerk	droge heide	droog schraal grasland	droog schraal grasland	droog schraal grasland
dagvlindersoort	aantal	aantal	aantal	aantal
Atalanta	8		1	
Bont zandoogje	14		1	1
Boomblauwtje	15	2		
Bruin zandoogje	10	4	9	4
Citroenvlinder	30	5	2	1
Dagpauwoog	17			
Distelvlinder	1		1	
Gehakelde aurelia	1			
Groentje	66	1		
Groot dikkopje	27	2		
Groot koolwitje	2	1	1	
Icarusblauwtje	7			
Klein geaderd witje	11	2	3	1
Klein koolwitje	15		3	4
Kleine vos	6		20	
Kleine vuurvlinder	24	3		
Koevinkje	3	5	3	2
(Koolwitje onbekend)	(9)		(2)	
Oranje zandoogje	1			1
Oranjetipje	1			
Zwartsprietdikkopje	7		1	4
totaal aantal vlinders	275	25	47	18
aantal soorten	20	9	11	8
aantal bezoeken	13	13	13	13

Veld A sinusgemaaid
opname 29 juni 2022

Toegangshek met wespennest

4.1.2 Vergelijking met eerdere inventarisaties Steenbergerveld

Het Steenbergerveld is ook geïnventariseerd in 2004, 2005, 2006, 2010, 2013 en 2019. In tabel 4.1.2 is een overzicht gegeven van het aantal bezoeken en het totaal aantal waargenomen dagvlinders in de periode van week 16 t/m 37. Om de verschillende jaren enigszins te kunnen vergelijken is ook het gemiddeld aantal waargenomen vlinders per bezoek in de tabel opgenomen. Dat gemiddelde is omgezet naar een index, die voor 2004 op 100 is gesteld. De index verloopt nogal grillig met vlinderrijke jaren in 2005 en 2013, terwijl de inventarisaties van 2019 en 2022 op slechte jaren duiden. Het aantal soorten in 2019 en 2022 is helaas ook minder geworden. Verdwenen soorten zijn Bruine vuurvlinder, Heideblauwtje, Heivlinder en Hooibeestje.

Tabel 4.1.2 Vergelijking aantallen dagvlinders in de jaren 2004 t/m 2022

jaar	2004	2005	2006	2010	2013	2019	2022
bezoeken	19	17	11	17	20	10	13
aantal exemplaren	733	1167	584	984	1305*	359*	365
gemiddeld per bezoek	39	69	53	58	65	36	28
index	100	178	138	150	169	93	73
aantal soorten	25	26	22	26	26	23	20

* In 2013 was er een explosie van Kleine vos met maar liefst 840 exemplaren en in 2019 werden er 122 invasieve Distelvlinders geteld. Het totaal aantal exemplaren in 2013 en 2019 is gecorrigeerd voor deze grote aantallen.

4.1.3 Libellen Steenbergerveld

Dit jaar is er meer aandacht besteed aan libellen en waterjuffers. De waargenomen aantallen zijn de moeite waard om in tabelvorm te presenteren (zie tabel 4.1.3). In totaal noteerden de waarnemers 238 exemplaren van 16 verschillende soorten. Als de waargenomen soorten op de heide gekoppeld mogen worden aan de daar aanwezige vennen, dan zijn er 2 kwalificerende soorten (Noordse witsnuitlibel en Tengere pantserjuffer) aangetroffen behorend bij beheertype N06.06 (zuur ven of hoogveenven).

Tengere pantserjuffer (foto Nelleke Sijses)

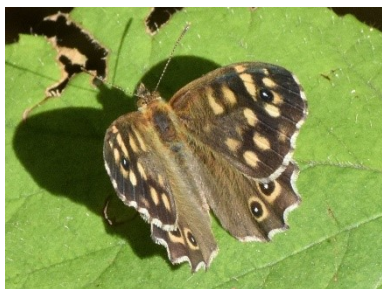
Noordse witsnuitlibel

Tabel 4.1.3 Aantallen waargenomen libellen Steenbergerveld

naam terreingedeelte	ven/heide	akker	veld A	veld B
beheertype	N06.06/ N07.01	N11.01	N11.01	N11.01
kenmerk	droge heide	droog schraal grasland	droog schraal grasland	droog schraal grasland
libellensoort	aantal	aantal	aantal	aantal
Azuurwaterjuffer	81	11	1	1
Bloedrode heidelibel	3			1
Gewone oeverlibel	1			
Gewone pantserjuffer	8			
Grote keizerlibel	2			
(Heidelibel onbekend)	(5)			
Houtpantserjuffer	10			
Lantaarntje	5			
Noordse witsnuitlibel	1			
Paardenbijter	9			
(Pantserjuffer onbekend)	(1)			
Platbuik	3	1	2	1
Tengere pantserjuffer	3			
Viervlek	6	1		
Vroege glazenmaker	1			
Vuurjuffer	18			
Vuurlibel	2			
(Waterjuffer onbekend)	(6)			(1)
Watersnuffel	40			13
totaal aantal libellen	205	13	3	17
aantal soorten	16	3	2	4
aantal bezoeken	13	13	13	13

4.2 Schansduinen

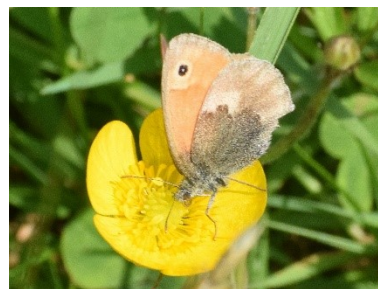
In de Schansduinen-Oost en Schansduinen-West zijn in totaal 684 vlinders waargenomen van 24 soorten. In figuur 4.2 zijn alle waarnemingen op het terrein weergegeven. De kleuren van de stippen geven het beheertype aan van de plek waar de vlinder is waargenomen.

Bont zandoogje -
Schansduinen-West

Oranje zandoogje -
Schansduinen-Oost
(foto Lidy Pool)

Hooibeestje -
Schansduinen-Oost

Fig. 4.2 Waarnemingen van dagvlinders met stippen in de kleuren van het beheertype

4.2.1 Dagvlinders Schansduinen-West

Het totaal aantal waargenomen vlinders in Schansduinen-West is 293 exemplaren van 18 soorten. Tabel 4.2.1 geeft de waargenomen soorten en aantallen in de drie gebieden van de Schansduinen-West weer. In geen van de gebieden zijn kwalificerende soorten gezien. Opvallend was de waarneming van één **Heideblauwtje** op 29 juni door Ipie Pater in het zuidelijk gedeelte van de heide. Helaas zijn verdere waarnemingen van deze soort, ondanks goed zoeken, uitgebleven.

Tabel 4.2.1 Aantallen waargenomen vlinders Schansduinen-West

naam terreingedeelte	heide	bos	grasland
beheertype	N07.01	N15.02	N12.02
kenmerk	droge heide	dennen-, eiken- en beuken-bos	kruiden- en faunairijk grasland
dagvlindersoort	aantal	aantal	aantal
Atalanta	2	2	
Bont zandoogje	15	72	12
Boomblauwtje	10	1	
Bruin zandoogje	3	1	
Citroenvlinder	7	4	1
Dagpauwoog	5		
Distelvlinder	2		
Eikenpage	2		
Groot dikkopje	10		
Groot koolwitje	5	3	1
Heideblauwtje	1		
Klein geaderd witje	31	8	6
Klein koolwitje	32	5	1
Kleine vos	5	4	
Kleine vuurvinder	1		
Koevinkje	13		5
(Koolwitje onbekend)	(2)	(1)	(5)
Landkaartje	2		1
Oranjetipje	1	2	9
totaal aantal vlinders	149	103	41
aantal soorten	18	10	8
aantal bezoeken	12	12	12

Het heidegebied (met opslag) op 4 augustus 2022 (foto Rinze van der Mei)

4.2.2 Dagvlinders Schansduinen-Oost

Het totaal aantal waargenomen vlinders in Schansduinen-Oost is 391 exemplaren van 21 soorten. Tabel 4.2.2 geeft de waargenomen soorten en aantallen in de vijf gebieden van de Schansduinen-Oost weer. Het schraalgrasland op het afgeplagde gedeelte is van de Schansduinen het rijkst aan flora en vlinders. Het Hooibeestje was daar de enige kwalificerende soort van beheertype N11.02 en hetzelfde geldt voor de Hooibeestjes op de heuvel met beheertype N07.01 (groen in de tabel). De Oranje zandoogjes deden het met 38 exemplaren beter dan ooit. Een bijzondere waarneming was de **Koninginnenpage**, die op 14 juli door Hannie Leerentveld en Lidy Pool werd waargenomen in het schraalgrasland.

Tabel 4.2.2 Aantallen waargenomen vlinders Schansduinen-Oost

naam terreingedeelte	schraal-grasland	heuvel	bos	strook noord	strook zuid
beheertype	N11.01	N07.01	N15.02	N12.02	A15.0X
kenmerk	schraal-grasland	droge heide	dennen-, eiken- en beukenbos	kruiden- en faunarijk grasland	agrarijsche dooradering
dagvlindersoort	aantal	aantal	aantal	aantal	aantal
Atalanta		3	4	2	
Bont zandoogje	17	18	32	12	
Boomblauwtje				1	
Bruin zandoogje	33	3			
Citroenvlinder	6	4	6	2	
Dagpauwoog	2	2	10	3	
Distelvlinder	1			2	1
Gehakelde aurelia		1			
Groot dikkopje	2				
Groot koolwitje	7			2	1
Hooibeestje	12	2			2
Icarusblauwtje	4				
Klein geaderd witje	21	3		1	1
Klein koolwitje	23	4	8	3	
Kleine vos	12		6	5	
Kleine vuurvlinder	11				1
Koevinkje	17		4	2	3
Koninginnenpage	1				
(Koolwitje onbekend)	(4)	(1)	(7)	(3)	
Oranje zandoogje	33			2	3
Oranjetipje	1	1	2	2	
Zwartspruetdikkopje	7	1			1
totaal aantal vlinders	214	43	79	42	13
aantal soorten	18	11	8	13	8
aantal bezoeken	12	12	12	12	12

4.2.3 Vergelijking met eerdere inventarisaties Schansduinen

De terreinen in de Schansduinen zijn ook bezocht in 2014 en 2019. Tabel 4.2.3 geeft voor Schansduinen-West en Schansduinen-Oost een overzicht van de waargenomen aantallen dagvlinders, het aantal bezoeken en het aantal verschillende soorten. Het gemiddeld aantal vlinders per bezoek en de daarvan afgeleide index laat zien, dat 2014 voor beide gebieden het jaar was met relatief het grootste aantal vlinders. In het rapport van 2019 werd geconstateerd, dat ten opzichte van 2014 de aantallen vlinders rond de 35% waren achteruitgegaan. Dit geldt gemiddeld voor de hele Schansduinen nog steeds, zij het dat dit jaar de Schansduinen-Oost wat slechter waren dan in 2019 en de Schansduinen-West juist wat beter.

Tabel 4.2.3 Vergelijking aantallen dagvlinders in de jaren 2014, 2019 en 2022

gebied	Schansduinen-West			Schansduinen-Oost		
jaar	2014	2019	2022	2014	2019	2022
bezoeken	28	10	12	28	10	12
aantal exemplaren	850	171	293	1706	459	391
gemiddeld per bezoek	30	17	24	61	46	32
index	100	56	80	100	75	53
aantal soorten	22	18	18	23	21	21

4.2.4 Libellen Schansduinen

Ook in de Schansduinen werd meer aandacht besteed aan libellen en waterjuffers, maar de aantallen waren daar laag. In of nabij de Schansduinen zijn geen plassen of vennen. In totaal noteerden de waarnemers 31 exemplaren van 11 verschillende soorten (zie tabel 4.2.4). Op 10 augustus deden Nelleke Sijsses en Wil Folkers een bijzondere waarneming op de noordelijke heide van Schansduinen-West. Daar vlogen, jagend boven de bloeiende hei, met hoge snelheid circa 15 Paardenbijters rond. Een scherpe foto maken van het fenomeen lukte toen helaas niet; hieronder een foto van een Paardenbijter, genomen in een vergelijkbare situatie.

Paardenbijter (foto: Nelleke Sijes)

Viervlek

Tabel 4.2.4 Aantallen waargenomen libellen Schansduinen

naam terreingedeelte	heide	schraal-grasland	heuvel
gebied	west	oost	oost
beheertype	N07.01	N11.01	N07.01
kenmerk	droge heide	schraal-grasland	droge heide
libellensoort	aantal	aantal	aantal
Blauwe glazenmaker	1		
Gewone oeverlibel	2		
Grote keizerlibel	3		
Houtpantserjuffer			1
Lantaarntje		1	
Paardenbijter	15		
Platbuik	1	2	
Steenrode heidelibel	1		
Tengere pantserjuffer	1		
Viervlek	2		
Vroege glazenmaker	1		
totaal aantal libellen	27	3	1
aantal soorten	9	2	1
aantal bezoeken	12	12	12

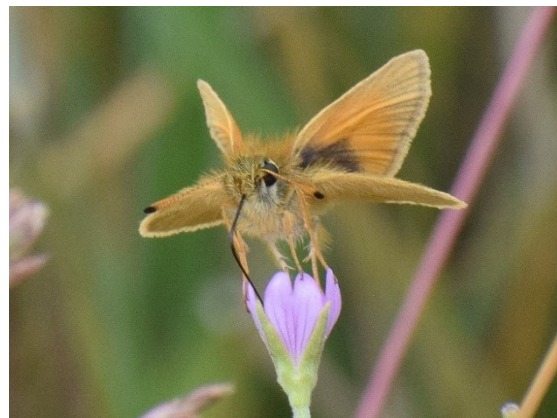
4.3 Fledder

4.3.1 Dagvlinders Fledder

In de Fledder aan de bovenloop van de Slokkert zijn in totaal 873 vlinders van 23 soorten waargenomen. In figuur 4.3 zijn alle waarnemingen van dagvlinders op het terrein weergegeven. Tabel 4.3.1 geeft een overzicht van de in de Fledder waargenomen soorten en aantallen. In de figuur is duidelijk te zien dat de vlinders voornamelijk zijn waargenomen in de randen en langs de Slokkert. Er zijn vier kwalificerende soorten waargenomen: Bruin zandoogje, Groot dikkopje, Hooibeestje en Zwartsprietdikkopje (groen aangegeven in de tabel). Naast de imago's van de tabel zijn er door Aafkelen Medema, Ipie Pater en Wil Folkers in De Fledder ook 1109 rupsen waargenomen. Het waren 953 rupsen van Dagpauwoog en 156 rupsen van Kleine vos. Zowel wat kwalificerende soorten als aantallen en soortenrijdom betreft, was de Fledder het beste gebied van de drie terreinen die we dit jaar voor Natuurmonumenten onderzochten.

Eikenpage

Zwartsprietdikkopje

Fig. 4.3 Waarnemingen van dagvlinders

Tabel 4.3.1 Aantallen waargenomen vlinders Fledder

beheertype	N12.02
kenmerk	kruiden- en faunairijk grasland
dagvlindersoort	aantal
Atalanta	19
Bont zandoogje	18
Boomblauwtje	2
Bruin zandoogje	46
Citroenvlinder	14
Dagpauwoog	78
Distelvlinder	4
Eikenpage	3
Gehakkelde aurelia	1
Groentje	3
Groot dikkopje	10
Groot koolwitje	9
Hooibeestje	2
Icarusblauwtje	1
Klein geaderd witje	70
Klein koolwitje	73
Kleine vos	65
Kleine vuurvlinder	16
Koevinkje	164
(Koolwitje onbekend)	(29)
Landkaartje	65
Oranje zandoogje	20
Oranjetipje	81
Zwartspruetdikkopje	80
totaal aantal vlinders	873
aantal soorten	23
aantal bezoeken	13

Voorjaarsaspect Fledder met Pinksterbloemen

.... en bijbehorende man en vrouw Oranjetipje

4.3.2 Vergelijking met eerdere inventarisaties Fledder

De Fledder is ook bezocht in 2015, zij het dat toen ook het meer westelijke gedeelte is geïnventariseerd. In dit grotere gebied werden toen 200 vlinders in 4 bezoeken genoteerd. Gezien het kleine aantal bezoeken is een vergelijking met dit jaar niet zinvol.

4.3.3 Libellen Fledder

In de Fledder werden geen grote aantallen libellen waargenomen, ondanks de wat noordelijker gelegen vennen. In totaal werden er 63 exemplaren genoteerd van 8 verschillende soorten (zie tabel 4.3.2).

Tabel 4.3.2 Aantallen waargenomen libellen Fledder

beheertype	N12.02
kenmerk	kruiden- en faunairijk grasland
libellensoort	aantal
Azuurwaterjuffer	1
Bloedrode heidelibel	7
(Glazenmaker onbekend)	(1)
Grote keizerlibel	14
(Heidelibel onbekend)	(2)
Platbuik	30
Viervlek	4
Vroege glazenmaker	1
Weidebeekjuffer	2
Zwarte heidelibel	1
totaal aantal libellen	63
aantal soorten	8
aantal bezoeken	13

Zwarte heidelibel (foto Nelleke Sijses)

4.4 Aantallen dagvlinders en libellen per waarnemer

In tabel 4.4.1 en tabel 4.4.2 zijn de waargenomen aantallen van respectievelijk dagvlinders en libellen per waarnemer en per gebied af te lezen.

Tabel 4.4.1 Aantallen vlinders per waarnemer en gebied

waarnemer	Steenberger-veld	Schans-duinen-West	Schans-duinen-Oost	Fledder	totaal
Aafkelien Medema	30		11	13	54
Ans Stevens	2		14	20	36
Hannie Leerentveld	54	89	93	95	331
Hilly Tepper	67	8	29	40	144
Ipie Pater	32	38	53	231	354
Johanna Hefting	9	7	12	50	78
Lammert Jan Aardema	47	24	38	90	199
Lidy Pool	12	44	48		104
Nelleke Sijses	19	16	12	47	94
Rinze van der Mei	47	32	21	18	118
Ton Schoenmaker	25	9	26	189	249
Toos van de Klashorst	17		12	58	87
Wil Folkers	4	26	22	22	74
totaal aantal vlinders	365	293	391	873	1922

Tabel 4.4.2 Aantallen libellen per waarnemer en gebied

waarnemer	Steenberger-veld	Schans-duinen-West	Schans-duinen-Oost	Fledder	totaal
Ipie Pater	8	4		32	44
Lammert Jan Aardema	5	1		1	7
Lidy Pool	10	3	3		16
Nelleke Sijses	41	15		9	65
Rinze van der Mei	127	2	1	14	144
Ton Schoenmaker	19	2		2	23
Wil Folkers	28			5	33
totaal aantal libellen	238	27	4	63	332

4.5 Wanneer vlogen de dagvlinders?

Figuur 4.5.1 is gemaakt om een idee te krijgen wanneer er weinig of veel vlinders in de terreinen aanwezig waren. In de grafiek worden de aantallen vlinders getoond per deelgebied en per periode van twee weken (zie rooster op pagina 5). De datum onder de staven van het diagram is het midden van een tweewekelijkse periode. In week 22/23 rond 6 juni is er in de Schansduinen niet geteld. Op het Steenbergerveld werden in dezelfde periode slechts 6 vlinders genoteerd. Af te lezen valt dat de

jaarlijkse junidip dit jaar al eind mei begon, terwijl midden juli de meeste vlinders vlogen. Een tweede dip vond eind augustus plaats.

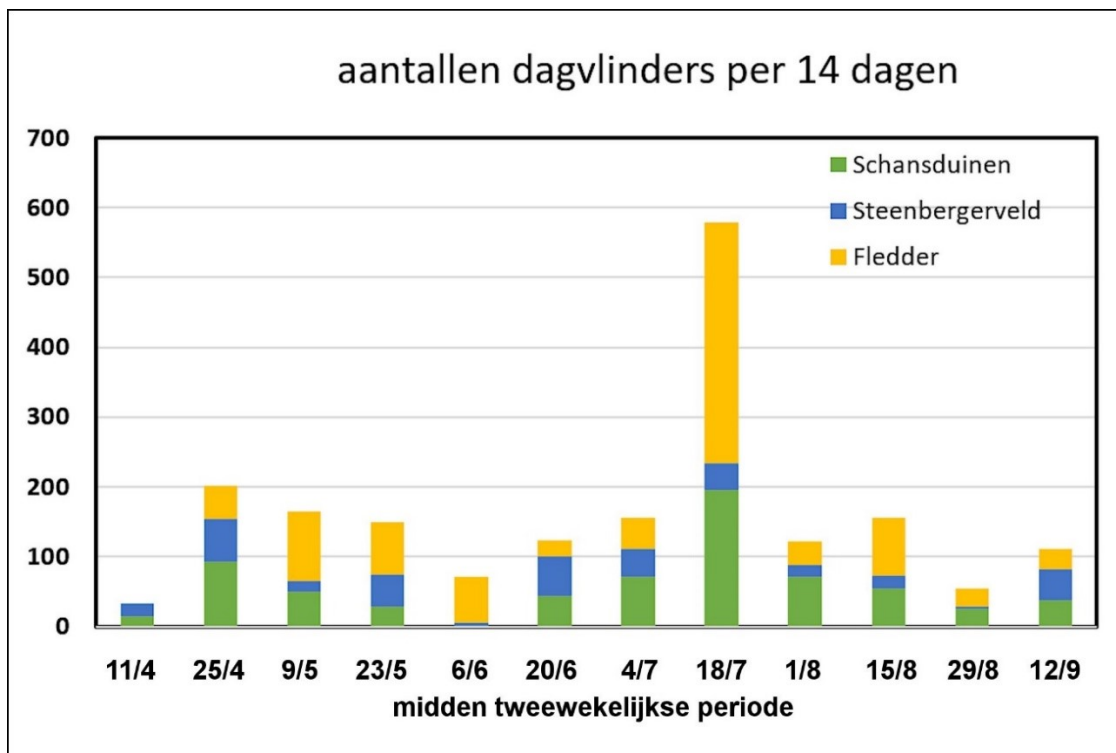

Fig. 4.5.1 Aantallen dagvlinders per gebied en per periode

5 Diversen

5.1 Overige waarnemingen van flora en fauna

Naast dagvlinders en libellen zijn in de gebieden ook waarnemingen van andere soortgroepen gedaan. Deze waarnemingen zijn 'bijvangst' en in het geheel niet volledig. In tabel 5.1.1 een overzicht gesorteerd op soort en gebied.

Tabel 5.1.1 Waargenomen soorten van overige flora en fauna per soort en gebied

soortgroep/soort	Steenbergerveld ven/heide	Steenbergerveld veld A	Steenbergerveld veld B	Schansduinen-West heide	Schansduinen-Oost schraai grasland	Schansduinen-Oost heuvel	Schansduinen-Oost strook zuid	Fledder
Nachtvinders								
Aangebrande spanner								1
Bosspanner	1							
Bruine daguil						1		3
Donkere marmeruil					1			
Donsvlinder								1
Gamma-uil	4			2	1			5
Geelbandlangsprietmot			1					
Gerande spanner					2			1
Gewone heispanner	22			10				
Kleine beer					1			
Kolibrievlinder					1			
Lievelling				2				1
Mi-vlinder			1					
Nachtpauwoog	1							
Oranje haakbladroller		2						
Sint-jacobsvlinder					33		1	
Stro-uiltje								2
Zuringspanner					1			

soortgroep/soort	Steenbergerveld ven/heide	Steenbergerveld veld A	Steenbergerveld veld B	Schansduinen-West heide	Schansduinen-Oost schraalgrasland	Schansduinen-Oost heuvel	Schansduinen-Oost strook zuid	Fledder
Overige insecten								
Blokhoofdvesp onbekend								1
Helmkruidbladwesp								1
Hoornaarroofvlieg	1							
Tweetandschildwants				1				
Amfibieën en reptielen								
Groene kikker spec								10
Levendbarende hagedis †				1				
Roodwangschildpad	1							
Vaatplanten								
Borstelgras	100							
Hondsviooltje		50						
Klokjesgentiaan	29							
Kruipbrem				50	1			
Liggend walstro				100				
Rietorchis								1
Stijve ogentroost						50		20
Valkruid				10				
Zandblauwtje					100	20		
Vogels								
Kuifeend	2							
Raaf	2							
Wilde eend (nest)				1				

5.2 Beschikbaarheid individuele waarnemingen

De individuele waarnemingen zijn beschikbaar in Excel-formaat, met o.a. waarnemer, datum, soort, aantal, XY-coördinaten (RD) en gebiedsnaam.

Nachtpauwoog - heide Steenbergerveld - 11 apr 2022
(foto Nelleke Sijses)

Valkruid - heide Schansduinen-West - 15 jun 2022

Levendbarende hagedis (dood) - heide Schansduinen-West
- 6 mei 2022 (foto Wil Folkers)

Nest met eieren Wilde eend - heide Schansduinen-West
- 7 sep 2022 (foto Lidy Pool)

Sint-jacobsvlinder - Schansduinen-Oost - 20 jun 2022

Roodwangschildpad - ven Steenbergerveld
- 1 sep 2022

Kennismakingsronde op het Steenbergerveld op 11 apr 2022